

GUERRA CIVIL - 1938
LES BRIGADES INTERNACIONALS
MEMÒRIES I HISTÒRIA

CAMINADA
ELS LLOCS VISCUTS PELS BRIGADISTES
DIUMENGE, 7 DE OCTUBRE DE 2018 | 10:00
SANT POL - SANT FELIU DE GUÍXOLS

Passejada pels principal llocs viscuts pels brigadistes, guiats per Esther Bussot, investigadora i Jordi Gaitx, arxiver.

ITINERARI:

- 1 10:00h.**- Punt de Sortida: Hostal de la Gavina, s'Agaró
- 2** Hotel s'Agaró
- 3** Taverna del Mar
- 4** Casa Mainegre
- 5** Passeig. Casino dels Nois- Casa Patxot
- 6** Hospital
- 7** Casa de la Marquesa
- 8** Plaça del Monestir
- 9 12.30 h.**- Cementiri de Sant Feliu de Guíxols

1. LA GAVINA

Dependències de l'Hospital Militar
Clínica N. 4 (abril 1938-gener 1939)

A banda de servir d'allotjament als oficials de les Brigades, l'hostal de la Gavina havia estat, l'any anterior, el punt de trobada d'una reunió al màxim nivell dels principals dirigents de la Generalitat de Catalunya, el gener de 1937, en un intent per escenificar la recuperació de l'ordre públic després d'uns mesos de gran activitat revolucionària per part dels anarconsindicalistes de la CNT-FAI i dels comunistes del POUM. A S'Agaró el conseller en cap, Josep Tarradellas, hi signà el pla que porta el seu nom o Pla de S'Agaró.

El paratge de S'Agaró havia estat també el destí d'unes pedagògicament molt avançades colònies escolars d'estiu que, a causa dels perills del litoral en guerra, quedarien anul·lades.

Xalet Gorina

Ocupació de la Casa Gorina pels Refugiats de la Guerra Civil.
Ocupació com a dependències de l'Hospital Militar Clínica N. 4 (abril 1938-gener 1939).

Des de la Plaça Roserar.

Habitatges de l' Hospital Militar Clínica N. 4 (abril 1938- gener 1939)

Xalet Senya Blanca: Instal·lació dels Directors de l'Hospital Militar Clínica N. 4 (abril 1938-gener 1939)

Xalet Gasela

Xalet Domus-Nostrum

2. HOTEL S'AGARÓ

Dependències de l'Hospital Militar Clínica N. 4 (abril 1938-gener 1939).

L'hotel de S'Agaró o de la Platja, el febrer de 1937, havia estat destinat a allotjar els contingents de refugiats més nombrosos arribats per mar al port de Sant Feliu, com per exemple els 4000 d'Almeria -el febrer de 1937-, després de dormir uns dies als cinemes Durruti i Catalunya. Coincidint amb aquesta nova població, es va fer necessari instal·lar un nou punt d'atenció mèdica o clínica que habilità la Creu Roja, prop d'aquí. Més endavant, l'hotel acollí els nois refugiats de la Escuela de Huérfanos de la Armada de Madrid, altres refugiats procedents de Donostia, etc.

3. TAVERNA DEL MAR I BANYS DE S'AGARÓ

Servia de Menjador l'Hospital Militar Clínica N. 4 (abril 1938-gener 1939).

Aquest fou un dels escenaris de la revolució que va tenir lloc a la rereguarda, ja des dels primers dies de la Guerra Civil: els Banys de S'Agaró i la Taverna del Mar, així com les barques i el cotxe Dodge, foren confiscats, pel milicians que defensaven la República, a Vicenç Gandol -propietari, autor de moltes de les fotografies que avui veurem i primer alcalde franquista de Sant Feliu. Des de llavors, la platja seria l'escenari de les guàrdies que feien els milicians al litoral. Els xalets de la platja de Sant Pol, en aquella època pocs i aïllats, foren incautats i registrats, com la Casa dels Estrada o de les Punxes, prop de la qual passarem.

Al final de la guerra, Sant Pol serà l'escenari, com molts altres llocs, dels bombardeigs franquistes. El 28 de gener de 1939, en plena retirada republicana, hi hagué un bombardeig contra els camions que circulaven per aquest paratge en direcció a França.

4. XALET MAINEGRE

A aquesta altura de la carretera de Palamós, on ja no arribaven les cases del Sant Feliu del 1936, des de ben aviat s'instal·laren controls de milicians per controlar les entrades i sortides de la ciutat.

Des de 1937, el xalet Mainegre, com el proper de can Casas, fou habitatge, cuina-menjador, oficines i lloc d'instrucció dels artillers arribats a finals de l'any anterior, pertanyents a la 14ª Bateria, per defensar Sant Feliu dels bombardejos. Des d'aquí s'enfilaven al turó més proper, dit d'en Gustinoy i allà realitzaven els avistaments dels perills aeris. Damunt el turó tenien instal·lada una bateria antiaèria de la qual encara se'n poden veure les restes. Per això aquest lloc avui rep el nom de "les Bateries". La primera bateria antiaèria, però, havia estat situada al turó del Molí de les Forques. Al turó d'en Gustinoy els artillers també disposaven d'un barracó per a alberg del personal que feia les guàrdies.

Si continuéssim per aquest vial on som, antiga via del tren de Sant Feliu a Girona, arribaríem a **l'estació de tren** –actual escola. L'estació fou escenari de múltiples fets relacionats amb el conflicte: els trens que van arribar però ja no van sortir cap a Girona, el dia 19 de juliol de 1936; collectivització de la companyia i de les instal·lacions, aquell estiu; detenció d'alguns caps i directius; lloc de partida dels milicians cap al Front d'Aragó; punt també de partida dels refugiats andalusos arribats per mar cap a altres ciutats, el 1937; etc.

5. CASINO DELS NOIS

Lloc d'nici dels actes de comiat de les Brigades Internacionals el novembre de 1938.

En aquest punt, davant el concorregudíssim Casino dels Nois els vespres d'estiu dels anys trenta, tingué lloc el primer dels bombardeigs que es van abatre sobre la vila de Sant Feliu, el qual agafà per sorpresa tant les autoritats com la població civil. Ocorregué el 13 d'agost de 1937, sense que haguessin sonat les alarmes antiaèries. Les bombes d'un aparell Junker van caure sobre el passeig del Mar i dels Guíxols, plens de gent que no va tenir temps de cercar refugi. Els impactes de la metralla encara es veuen, mig dissimulats, al sòcol del Casino.

La primera amenaça de bombardeig s'havia produït el novembre de 1936, degut a la presència del temible vaixell de guerra *Canarias* davant el litoral guixolenc, però quan van caure les bombes al passeig es començaren a habilitar refugis

antiaeris i nius de metralladores a diferents punts de la ciutat. Abanda i banda de la badia, per exemple, s'habilitaren nius i refugis—un al turó dels Guíxols, avui visitable; l'altre a la Punta de Garbí.

Si continuem fixant-nos en **la badia**, podem reviure com aquesta fou l'escenari, l'agost de 1938, de la marxa dels anglesos i alemanys residents a Sant Feliu, els quals foren evacuats per sengles vaixells dels països respectius. També com, el febrer de 1937, un altre vaixell descarregà els 4000 refugiats procedents d'Almeria que hem dit que s'allotjaren a l'hotel de la Platja. Per últim, com el port guixolenc fou bombardejat insistentment, deixant un panorama desolador de vaixells semienfonsats i edificis tocats, els mesos de febrer i març de 1938.

Tornant al punt on som, s'ha de dir que davant del Casino, fent eix amb la Rambla del Portalet, hi havia l'Institut de Segon Ensenyament; a la veïna Rambla del Portalet, a la casa de la Campana -amb columnes al primer pis-, la seu de la FAI; i a l'hotel Les Noies, l'alberg dels infants refugiats aragonesos. Un altre casino proper, el dels Senyors, havia estat ocupat per les Joventuts d'Esquerra.

6. HOSPITAL

L'Hospital funcionava com a centre sanitari. A les monges que havien fet el servei se les deixà continuar fent-ho, tot i que sense l'hàbit ni pràctica religiosa -com a l'Asil. A aquestes monges se'ls ajuntaren les del proper col·legi de les Carmelites. La capella de l'Hospital fou desmuntada. Per l'Hospital van passar els nombrosos ferits pel bombardeig que hem dit que hi va haver a les immediacions del Casino, i en atacs posteriors. El dia següent a aquell bombardeig -el 14 d'agost de 1937-, de l'Hospital sortí una manifestació de rebuig als atacs aeris que finalitzà al cementiri.

L'Hospital es trobava en l'eix entre la Rambla Vidal, la carretera de Girona i el carrer que va al monestir i l'església.

A la **Rambla** hi hagué, durant un temps, l'Ajuntament -a can Vidal. I a la impremta de can Viader s'estampà el paper moneda del Consell Municipal de Guíxols.

En paral·lel a la **carretera de Girona** hi havia les escoles cristianes dels Hermanos de Sant Josep, que foren clausurades -els germans s'exiliaren- i després reobertes amb els alumnes de l'Escola Racionalista o laica. Davant per davant hi havia

el local de la Federació Local de Sindicats Obrers i, en diagonal, el col·legi-convent de la Divina Pastora, que fou ocupat pel Comitè del Baix Empordà (CNT-FAI), després d'expulsar-ne les monges. Pujant per la mateixa carretera, no massa lluny d'aquí, hi hagué el Saló Durruti -antic cinema Vidal-, lloc de debat dels anarcosindicalistes i, en una ocasió, primer allotjament per a una part dels nombrosos refugiats arribats d'Almeria i de Màlaga. Prop d'allà, al barri del Puig, hi havia un dels refugis antiaeris de la ciutat -avui encara conservat. Al capdamunt de la carretera de Girona, el Mas Baguer o can Savalls -conegut com a mas Balmaña i encara existent- que fou transformat en granja Avícola Municipal, una empresa col·lectiva. Seguint aquest patró col·lectiu es feren també els Regadius del Ridaura, a la Vall d'Aro.

El barri de **l'eixample** que s'estén darrera l'Hospital acollí -als carrers Mercè amb Mall- la primera sirena d'alarma antibombardeigs.

7. CASA DE LA MARQUESA DE SANT ANTONI I AJUNTAMENT

La casa de la Marquesa de Sant Antoni fou el lloc on s'habilità la segona presó per a la gent de dretes que havia estat detinguda. Primerament els presoners havien estat tancats al Monestir i, sobretot, a les escoles del segon pis de l'edifici de l'Ajuntament, però en començar el curs, el setembre de 1936, els presoners van haver de ser traslladats a un nou emplaçament.

L'edifici de l'Ajuntament, a prop d'on som, fou el centre del poder polític local. Els primers mesos, aquest poder va estar monopolitzat pel nou Comitè de Milícies Antifeixistes local, l'organisme sorgit de la revolució, el qual tenia, al seu torn, la seva seu a la confiscada casa del Marquès de Robert, al Passeig. Més endavant, l'edifici de l'Ajuntament fou tocat pels bombardeigs, el 22 de gener de 1938. Quedà pràcticament destruït. Tanmateix, les escoles ja havien traslladades, l'any anterior, als Estudis Nous -actual Gaziel-, de manera que no s'hagueren de comptar escolars entre les víctimes.

8. ESSLÉSIA PARROQUIAL

A l'**església** parroquial, el temple patí els lògics desperfectes a causa de la revolució i després fou convertida en magatzem; mentre que les dependències del Monestir serviren com a primera presó per a alguns elements de dretes detinguts. Encara es pot veure la fornícula de l'arc de Sant Martí sense la figura original, ja que fou aterrada durant l'estiu de 1936. D'aquí sortia la carretera cap a Tossa, escenari de l'assassinat d'algun dels detinguts –el de Ricard Castelló.

9. CEMENTIRI

El cementiri és també un lloc de memòria d'altres fets relacionats amb la Guerra Civil. És el lloc on foren assassinats, els primers mesos de la revolució, els reverends Sants Boada, Emili Calzada, Pere Compte, Adelard Magí, Josep Noguer i Josep Peralló -en resposta a l'atac del Canarias a la badia de Roses, que hom pensà que es tractava d'un desembarcament facciós. Al cementiri també s'hi enterraren les víctimes dels bombardejos durant els anys 1937-1938. Per últim, seria l'escenari de l'afusellament de dos militars presoners, durant la retirada, i de la sepultura dels 34 italians de les Flechas Azules morts en el combat de Fenals-Calonge durant les operacions militars de l'ocupació franquista.